

รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

The Promotion Model of Folk Music Based on Buddhist Aesthetics in Roi Et Province

วิทยา สุทธิจันทร์

Wittaya Suttijantr

บุญร่วม คำเมืองแสน

Boonruam Khammuangsaen

อุทัย กมลศิลป์

Uthai Kamonsil

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail: pochai002@gmail.com

Received: 23 September 2025; Revised: 5 March 2026; Accepted: 4 April 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก กลุ่มเป้าหมาย จำนวน 20 รูป/คน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลจากการวิจัยพบว่า :

1. แนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด สามารถบูรณาการร่วมกันในการใช้ทฤษฎีทุนทางวัฒนธรรม และควรส่งเสริมด้วยแนวคิด สืบสานจิตวิญญาณ ผสานร่วมสมัย และสร้างมูลค่าอย่างยั่งยืน โดยเน้นการรักษาเอกลักษณ์ทางปัญญาที่เชื่อมโยงกับพุทธสุนทรียศาสตร์และวิถีชุมชน ควบคู่ไปกับการปรับประยุกต์รูปแบบการนำเสนอให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อดึงดูดคนรุ่นใหม่ และผลักดันให้ดนตรีพื้นบ้านเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สร้างอาชีพและศักดิ์ศรีให้กับท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

2 หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ คือการรักษาความสมดุลระหว่างความบันเทิงที่จับต้องได้กับความสงบทางจิตวิญญาณครบ โดยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือด้านความงามทางโลกียะ คือความงามที่สัมผัสได้ด้วยตาและหู เป็นประตูแรกที่ดึงดูดคนให้เข้าหาดนตรีพื้นบ้าน รูปแบบการส่งเสริม เน้นความประณีตของรูปและเสียง และด้านความงามทางโลกุตตระ คือความงามที่ข้ามพ้นแค่ความสนุกไปสู่ความสงบ สติ และปัญญา รูปแบบการส่งเสริมเน้นการใช้ดนตรีเป็นเครื่องมือ "ขัดเกลาจิตใจ"

3. วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ พุทธสุนทรียศาสตร์ในดนตรีพื้นบ้านที่ควรส่งเสริมมี 3 รูปแบบหลัก คือ ความงามในศีล ส่งเสริมจริยธรรมและยึดครองท้องถิ่น ความงามในสมาธิ กระบวนการฝึกฝนและบรรเลงที่สร้างความจดจ่อสงบนิ่งทั้งผู้เล่นและผู้ฟัง และ ความงามในปัญญา การใช้เสียงดนตรีสะท้อนสัจธรรมของชีวิตและการปล่อยวาง) ซึ่งทั้งสามส่วนนี้จะเปลี่ยนดนตรีจากความบันเทิงประโลมโลกให้กลายเป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจอย่างสมบูรณ์

คำสำคัญ : รูปแบบการส่งเสริม, โหวด, หลักพุทธสุนทรียศาสตร์

Abstract

This research aims to 1) study the theoretical concepts of promoting folk music in Roi Et province, 2) study the principles of Buddhist aesthetics, and 3) analyze the models of promoting folk music according to Buddhist aesthetics in Roi Et province. This is qualitative research using in-depth interviews with a target group of 20 individuals. Data analysis was conducted descriptively.

The research findings revealed:

1. The theoretical concepts of promoting folk music in Roi Et province can be integrated with the theory of cultural capital and should be promoted with the concepts of preserving the spirit, blending with the modern era, and creating sustainable value. This emphasizes maintaining the intellectual identity linked to Buddhist aesthetics and community lifestyles, while adapting presentation styles to modern times to attract younger generations and push folk music to become a tangible cultural asset that creates jobs and dignity for the local community.

2. The principles of Buddhist aesthetics involve maintaining a balance between tangible entertainment and spiritual tranquility. This is divided into two levels: worldly beauty, which is beauty perceived through sight and sound and serves as the first gateway to folk music; the promotion model emphasizes the refinement of form and sound; and transcendental beauty, which transcends mere enjoyment and leads to peace, mindfulness, and wisdom. The promotion model emphasizes using music as a tool for this. "Refining the Mind"

3. Analyzing the models of promoting folk music according to Buddhist aesthetics in Roi Et Province: There are three main forms of Buddhist aesthetics in folk music that should be promoted: beauty in morality (promoting ethics and local traditions), beauty in meditation (the process of training and performance that creates focus and stillness in both players and listeners), and beauty in wisdom (using music to reflect the truths of life and letting go). These three aspects will transform music from mere entertainment into a complete tool for refining the mind."

Keywords: Promotion Model, Vod, Buddhist Aesthetics

บทนำ

การเรียบเรียงประเด็นการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในบริบทของจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาอย่างยั่งยืน มีเนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญ มุมมองพุทธศาสนาต่อดนตรี (พุทธสุนทรียศาสตร์) พุทธศาสนามีได้ปฏิเสธดนตรี แต่ให้ความสำคัญกับ "เจตนา" และ "ผลลัพธ์" ของการเสพ ศิลปะ พุทธสุนทรียศาสตร์ (Buddhist Aesthetics) มองว่าดนตรีควรเป็นไปเพื่อการขัดเกลาจิตใจ มิใช่เพื่อความมัวเมาในกามคุณ (Sensual Pleasures) โดยเน้นความสงบ (Peace) ความประสานสอดคล้อง (Harmony) และ การใช้เสียงเพื่อดึงจิตให้เข้าสู่ภาวะแห่งสติและปัญญา (วิชัย โชควิวัฒน์, 2566) ดนตรีในมิตินี้จึงเป็น "กัลยาณศิลป์" ที่เชื่อมโยงความงามทางสุนทรียภาพเข้ากับคามดีงามทางจริยธรรม สถานภาพดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ดเป็นศูนย์กลางของดนตรีพื้นบ้านอีสาน โดยเฉพาะ "โหวด" ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประจำจังหวัด และ "หมอลำกลอน" ที่แฝงไว้ด้วยคติธรรมในฮีตสิบสองครองสิบสี่ (สมศักดิ์ คณานุรักษ์, 2567) ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดมีเอกลักษณ์ของการเป็นสื่อกลางทางสังคมที่เชื่อมโยงผู้คนเข้ากับสถาบันสงฆ์ผ่านงานบุญประเพณี เช่น งานบุญข้าวจีหรืองานบุญผะเหวด สภาพปัญหาที่พบในปัจจุบันแม้จะมีความพยายามในการรักษา แต่ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดยังประสบปัญหาสำคัญ คือการถูกทำให้เป็นสินค้า (Commodification) เพื่อความบันเทิงเชิงพาณิชย์เพียงอย่างเดียว จนขาดจิตวิญญาณเดิมที่เคยรับใช้ชุมชนและศาสนา (สุรพล เนรัญชร, 2565) นอกจากนี้ เยาวชนรุ่นใหม่ยังขาดความเชื่อมโยงระหว่าง "ทักษะการเล่น" กับ "ความเข้าใจในคุณค่าเชิงนามธรรม" ทำให้ดนตรีพื้นบ้านลดสถานะลงเหลือเพียงการแสดงที่ขาดรากฐานทางจิตปัญญา

เหตุผลและความสำคัญในการศึกษา การศึกษาการส่งเสริมดนตรีตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ จึงมีความสำคัญในการสร้าง "โมเดลการพัฒนา" ที่สมดุล เพื่อเปลี่ยนจากดนตรีที่เร่ร่อนไร้สถานะเป็นการส่งเสริมสุขภาวะทางปัญญา (Spiritual Well-being) การนำหลักพุทธธรรมมาบูรณาการจะช่วยให้ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดมีอัตลักษณ์ที่เข้มแข็ง เป็นเครื่องมือสร้างสมาธิและขัดเกลาจริยธรรมในสังคมร่วมสมัย (จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต, 2568)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ดต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาแนวคิดการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด
- 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธสุนทรียศาสตร์
- 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในการวิเคราะห์ข้อมูลจึง ต้องใช้เทคนิคในการตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งที่มาของข้อมูล เพื่อรวบรวมข้อมูลเป็นเรื่องเดียวกัน โดยใช้วิธีการค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth interview) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน จำนวน 6 คน กลุ่มนักวิชาการด้านคุณวิทยาและสุนทรียศาสตร์ จำนวน 9 รูป/คน กลุ่มศิลปิน จำนวน 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น

20 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ ส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) การวิเคราะห์ข้อมูลวิธีการเชิงคุณภาพเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลแบบบรรยายและพรรณนา (Descriptive Research) ในการนำเสนอ ข้อมูลการวิจัยจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive presentation)

ผลการวิจัย

1) แนวคิดการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด อัตลักษณ์ของดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดมีความโดดเด่นที่โหวดเครื่องดนตรีประเภทเป่าที่มีกำเนิดจากภูมิปัญญาการเล่น "โบกธนูโหวด" ในงานบุญบั้งไฟ ผสานกับวงกลองยาวและหมอลำที่มีท่วงทำนองกระชับ เร้าใจ สะท้อนถึงวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่เรียบง่ายแต่เปี่ยมด้วยศรัทธาในพุทธศาสนา ปัจจุบันพบ ปัญหาการลดทอนคุณค่า เหลือเพียงความบันเทิงเชิงพาณิชย์ที่เน้นความสนุกสนานจนขาดการเชื่อมโยงกับมิติจิตวิญญาณและจริยธรรมแบบดั้งเดิม จึงจำเป็นต้องมี แนวคิดการส่งเสริมตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ เพื่อยกระดับดนตรีให้เป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจ โดยมุ่งเน้นการสร้างสุนทรียภาพที่สงบและมีสติ แทนการมัวเมาในกามคุณ การส่งเสริมนี้ไม่เพียงแต่รักษาทักษะการเล่น แต่ยังเป็นการรักษาฐานรากทางปัญญาให้คงอยู่ในจิตสำนึกของคนรุ่นใหม่ท่ามกลางกระแสสังคมโลก

2) หลักพุทธสุนทรียศาสตร์มองความงามในฐานะที่เป็นอุปกรณ์ หรือเครื่องมือทางปัญญา มิใช่จุดหมายปลายทางในตัวเอง โดยเน้นความงามที่เกิดจากความบริสุทธิ์ สะอาด และสงบ อันนำไปสู่การขัดเกลาจิตใจให้หลุดพ้นจากกิเลส ในส่วนของดนตรีนั้นพุทธศาสนามองว่า เสียง มีอิทธิพลต่อสภาวะจิตใจอย่างยิ่ง หากเป็นดนตรีที่เร้ากามคุณมัวเมาจะถือเป็นปฏิปักษ์ต่อการฝึกจิต แต่หากเป็นดนตรีที่จัดวางอยู่บนความพอดี จะกลายเป็นกัลยาณศิลป์ที่ช่วยประคองจิตให้เกิดสมาธิและวิเวก ดนตรีตามแนวทางพุทธจึงมิใช่เพียงความไพเราะที่หูได้รับสัมผัส แต่เป็นความงามที่ประสานสอดคล้องระหว่างเสียงและธรรมะ เพื่อโน้มน้าวใจผู้ฟังให้เข้าถึงสภาวะแห่งสติและปัญญา อันเป็นสุนทรียภาพขั้นสูงที่ยั่งยืน

3) วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาอัตลักษณ์ดนตรีร้อยเอ็ด และหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ เพื่อแก้ปัญหาการลดทอนคุณค่าศิลปะให้เหลือเพียงความบันเทิงเชิงพาณิชย์ โดยสามารถจำแนกรูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมได้ดังนี้

1) รูปแบบเชิงสถาบันสงฆ์และชุมชน จุดแข็งสร้างความเชื่อมโยงได้ง่าย ดนตรีทำหน้าที่เป็น "สื่ออารมณ์" เชื่อมโยงจิตใจผู้ฟังเข้ากับความสุข จุดอ่อนขาดความทันสมัย อาจทำให้วัยรุ่นเข้าถึงยากหากเน้นแต่พิธีกรรมทางศาสนา เหตุผลเชิงวิเคราะห์เพราะเน้นความสงบตามหลักพุทธสุนทรีย จึงช่วยขัดเกลาจิตใจได้ดีที่สุด

2) รูปแบบเชิงบูรณาการในสถานศึกษา จุดแข็งสร้างฐานรากปัญญาและทักษะที่ถูกต้องตั้งแต่เยาวชน มีระบบการสืบทอดที่ชัดเจน จุดอ่อนหากเน้นเพียงทักษะการเล่น จะขาดมิติจิตวิญญาณและความซาบซึ้งทางธรรม เหตุผลเชิงวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาการขาดช่วงของคนรุ่นใหม่ โดยใช้หลักสติและปัญญาในการฝึกฝน

3) รูปแบบเชิงสื่อสร้างสรรค์ดิจิทัล จุดแข็งเข้าถึงคนหนุ่มมากได้รวดเร็ว ปรับภาพลักษณ์ดนตรีพื้นบ้านให้ร่วมสมัยและน่าสนใจ จุดอ่อนเสี่ยงต่อการถูกบิดเบือนคุณค่าเพื่อยอดเข้าชม จนเสียหลักสุนทรียภาพที่แท้จริง เหตุผลเชิงวิเคราะห์เพราะโลกปัจจุบันเคลื่อนด้วยสื่อ จึงต้องใช้สื่อเป็น "กัลยาณมิตร" ในการเผยแผ่ความงาม

อภิปรายผล

1) แนวคิดการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด อัตลักษณ์และการเปลี่ยนผ่าน จากศรัทธาสู่พาณิชย์ ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ด โดยเฉพาะ "โหวด" และวงกลองยาว มีรากฐานจากพิธีกรรมทางความเชื่อ แต่ปัจจุบันถูกแปรรูปเป็น "สินค้าทางวัฒนธรรม" เพื่อตอบสนองอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและสื่อบันเทิง ส่งผลให้มิติทางจิตวิญญาณถูกลดทอนลง สอดคล้องกับข้อสังเกตของ สมศักดิ์ คณานุกรักษ์ (2567) ที่ระบุว่าดนตรีพื้นบ้านในปัจจุบันเน้น "ความเร็วและแรง" (cs) เพื่อดึงดูดความสนใจมากกว่าการถ่ายทอดความสงบทางปัญญา ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่ทำให้รากฐานทางจริยธรรมของศิลปะพื้นถิ่นสั่นคลอน

2) หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ การนำเสนอประเด็น หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ต่อการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้าน โดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัยและการวิพากษ์เชิงวิชาการ สามารถสรุปและเรียบเรียงได้ 1) สุนทรียภาพในฐานะเครื่องมือขัดเกลา จากวัตถุประสงค์ที่มุ่งเน้นการใช้ดนตรีเพื่อพัฒนาจิตใจ พุทธสุนทรียศาสตร์ไม่ได้มองความงามที่ความอลังการ แต่เน้นความงามที่นำไปสู่ "วิสุทธิ" หรือความบริสุทธิ์ (วิชัย โชควิวัฒน์, 2566) ประเด็นนี้ได้รับการสนับสนุนจากแนวคิดของ จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต (2568) ที่ระบุว่าดนตรีพื้นบ้านเช่น "เสียงโหวด" มีคุณลักษณะของเสียงที่ทอดยาวและก้องกังวาน ซึ่งหากจัดวางองค์ประกอบให้เหมาะสมจะสามารถเหนี่ยวนำจิตผู้ฟังให้เข้าสู่ภาวะสมาธิได้ง่ายกว่าดนตรีที่ปรุงแต่งด้วยจังหวะกระแทกกระทั้นแบบดนตรีพาณิชย์สมัยใหม่ 2) ดนตรีในฐานะกลายศิลป์กับปฏิบัติทางจิต พุทธศาสนามองว่า "เสียง" เป็นดาบสองคม การวิพากษ์ในมิตินี้แสดงให้เห็นว่าดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ดในปัจจุบันกำลังก้าวข้ามเส้นแบ่งระหว่าง "กลายศิลป์" ไปสู่ "กามสุนทรีย" มากขึ้น อภิสิทธิ์ ภายแก้ว (2566) ได้โต้แย้งในงานวิจัยว่า การจะกู้คืนคุณค่าของดนตรีพื้นบ้านไม่ได้อยู่ที่การห้ามความสนุกสนาน แต่เป็นการ "กำกับความสนุกด้วยสติ" หรือที่เรียกว่าสุนทรียภาพแห่งความพอดี เพื่อไม่ให้ดนตรีกลายเป็นเครื่องมือเมาเจิดจรัสขาดปัญญา 3) การประสานสอดคล้องระหว่างเสียงและธรรมะ เป้าหมายสูงสุดของการส่งเสริมคือ การทำให้ดนตรีพื้นบ้านเป็นสื่อนำสติ สมศักดิ์ คณานุกรักษ์ (2567) ได้นำเสนอผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า เมื่อนำดนตรีพื้นบ้านมาใช้ในบริบทของการปฏิบัติธรรมหรือการทำสมาธิ จะช่วยให้ผู้ฟังเข้าถึงสภาวะ "วิเวก" ได้เร็วกว่าการนั่งสมาธิในความเงียบเพียงอย่างเดียวสำหรับผู้เริ่มต้น การศึกษานี้จึงมีนัยสำคัญในการสนับสนุนว่า การส่งเสริมดนตรีตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในร้อยเอ็ด คือการคืน "จิตวิญญาณ" ให้กับเครื่องดนตรี เพื่อให้เกิดสุนทรียภาพชั้นสูงที่ยั่งยืนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคม (อำนาจ บัวศิริ, 2567) และ 4) พุทธสุนทรียศาสตร์ในฐานะเครื่องมือยกระดับจิตใจ แนวคิดการส่งเสริมต้องอาศัยหลักพุทธสุนทรียศาสตร์เพื่อเปลี่ยนสถานะดนตรีจาก "กามสุข" ให้เป็น "กลายศิลป์" โดย วิชัย โชควิวัฒน์ (2566) สนับสนุนว่าดนตรีที่สอดคล้องกับพุทธธรรมต้องนำไปสู่ความปล่อยวางและสติ มิใช่การเร้ากิเลส อย่างไรก็ตาม อภิสิทธิ์ ภายแก้ว (2566) มีมุมมองที่อาจคัดค้านในเชิงปฏิบัติว่า การนำหลักธรรมมาใช้ในดนตรีพื้นบ้านอาจถูกมองว่า "น่าเบื่อ" สำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ หากไม่มีการปรับประยุกต์รูปแบบการนำเสนอให้มีความร่วมสมัย การส่งเสริมจึงต้องสร้างสมดุลระหว่างความบันเทิงที่เป็นกุศลและความงามที่สงบ

3) วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด การวิเคราะห์เพื่อกำหนด "รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์" เป็นการตกผลึกข้อมูลจากอัตลักษณ์เฉพาะของร้อยเอ็ดเข้ากับแก่นธรรม เพื่อแก้ปัญหาศิลปะที่ถูกทำให้เป็นเพียงสินค้า โดยสามารถจำแนกและวิพากษ์รูปแบบการส่งเสริมที่เหมาะสมได้ คือ 1) รูปแบบการสืบทอดเชิงพุทธบูรณาการในสถานศึกษา รูปแบบนี้มุ่งเน้นการนำหลักสติมาใช้ในการฝึกทักษะดนตรีพื้นบ้าน (โหวด-แคน) เพื่อแก้ปัญหาเยาวชนขาดช่วงสืบทอด

ทอดตามวัตถุประสงค์การวิจัย จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต (2568) สนับสนุนว่าดนตรีควรถูกสอนในฐานะการฝึกสมาธิ มิใช่เพียงการจำโน้ต ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ อย่างไรก็ตาม อภิสิทธิ์ กายแก้ว (2566) ได้แย้งว่าหากโครงสร้างหลักสูตรยังยึดติดกับรูปแบบ "พุทธพิธี" ที่เคร่งครัดเกินไป อาจส่งผลให้ผู้เรียนเกิดแรงต้านและมองว่าดนตรีพื้นบ้านเป็นเรื่องล้าสมัย การส่งเสริมจึงต้องปรับเป็น "สุนทรียสนทนา" ผ่านเสียงดนตรีเพื่อสร้างความร่วมสมัย 2) รูปแบบพื้นที่สุนทรียะเชิงพุทธในงานประเพณีชุมชน เป็นการกู้คืนอัตลักษณ์ดนตรีร้อยเอ็ดจากมิติพาณิชย์ กลับสู่มิติ "กัลยาณศิลป์" ในงานบุญประเพณี (เช่น บุญผะเหวด) สมศักดิ์ คณานุรักษ์ (2567) วิเคราะห์ว่ารูปแบบที่แข็งแกร่งที่สุดคือการจัดวางดนตรีพื้นบ้านให้เป็น "เสียงแห่งสติ" ในพื้นที่วัด เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมการเล่นดนตรีจากความรื่นเริงที่ขาดสติ มาเป็นการตั้งใจเข้าสู่ความสงบตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎีนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ วิชัย โชควิวัฒน์ (2566) ที่มองว่าศิลปะต้องทำหน้าที่ขัดเกลากิเลส มิใช่กระตุ้นเร้ากิเลสตามกระแสบริโภคนิยม 3) รูปแบบสื่อดิจิทัลสร้างสรรค์ตามแนวทางกัลยาณมิตร เพื่อตอบโจทย์กระแสโลกปัจจุบัน การส่งเสริมผ่านสื่อดิจิทัลเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ต้องตั้งอยู่บนหลักพุทธสุนทรียที่เน้นความบริสุทธิ์และสาระอำนาจ บัวศิริ (2567) พบว่าการนำเสนอท่วงทำนองโหวดร้อยเอ็ดผ่านสื่อออนไลน์ในลักษณะ "ดนตรีบำบัดเชิงพุทธ" มีพลังในการโน้มน้าวใจคนรุ่นใหม่และคนเมืองได้มากกว่าการแสดงแบบมหรสพทั่วไป ซึ่งเป็นการใช้สื่อเป็นกัลยาณมิตรในการเผยแพร่วรรณะและรักษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นให้ยั่งยืน และ 4) การสังเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมที่ทรงพลังที่สุดคือ "รูปแบบบูรณาการเชิงนิเวศวัฒนธรรม" ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในวัดหรือโรงเรียน แต่ต้องสร้าง "พื้นที่ที่สาม" เช่น ลานดนตรีธรรมะในชุมชนร้อยเอ็ด ซึ่ง จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต (2568) ยืนยันว่าการฝึกทักษะการเป่าโหวดหรือเล่นพิณโดยแทรกหลักสมาธิ จะช่วยให้คนรุ่นใหม่สืบทอดทั้ง "ศาสตร์" (ทักษะ) และ "ศิลป์" (ปัญญา) ได้อย่างยั่งยืน มากกว่าการส่งเสริมแบบแยกส่วนที่เน้นเพียงความสนุกสนานชั่วคราว

องค์ความรู้ใหม่

สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยแบ่งตามหลัก 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านความงาม (Aesthetic Aspect) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Music): ความไพเราะของบทเพลงที่ถ่ายทอดจากธรรมชาติและวิถีชีวิต แสดงออกถึงความเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง

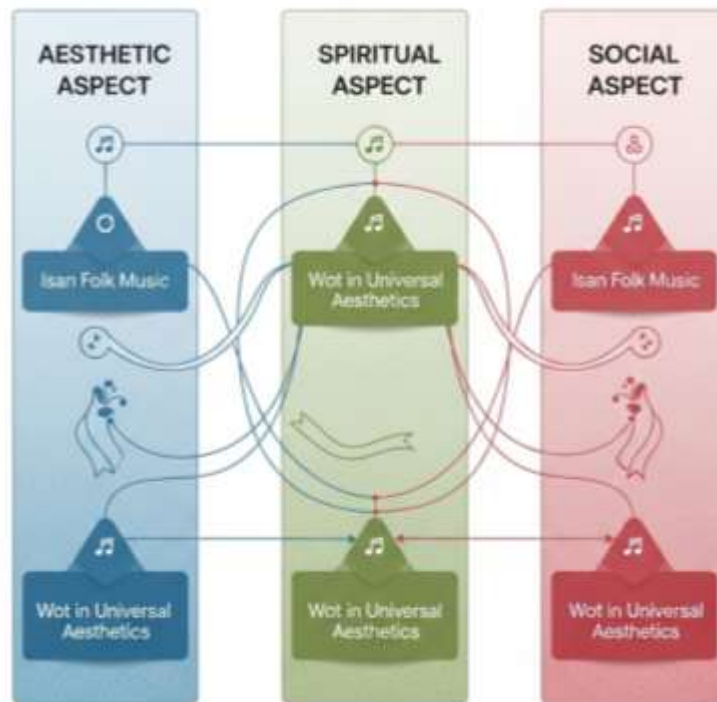
โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics): การสร้างสรรค์ผลงานร่วมสมัยที่ใช้โหวดเป็นเครื่องดนตรีหลัก ผสมผสานกับดนตรีสากลประเภทต่างๆ เพื่อให้เกิดความงามทางเสียงที่เข้าถึงได้ง่ายในระดับสากล โดยยังคงเอกลักษณ์ทางเสียงของโหวดไว้

2. ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Aspect) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Music): บทเพลงทำหน้าที่เป็นสื่อในการสะท้อนความเชื่อ พิธีกรรม และคุณธรรมที่ฝังรากลึกในวัฒนธรรมอีสาน แสดงถึงจิตวิญญาณที่สงบและเคารพต่อธรรมชาติ

โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics): การใช้เสียงโหวดที่สื่อถึงความสงบ ความว่างเปล่า หรือสภาวะทางจิตวิญญาณตามหลักพุทธศาสนา เพื่อสร้างสมาธิและยกระดับจิตใจของผู้ฟังในทุกเชื้อชาติ

3. ด้านสังคม (Social Aspect) ดนตรีพื้นบ้านอีสาน (Isan Folk Music): เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่ม สร้างความสามัคคี และแสดงอัตลักษณ์ของชุมชน ผ่านการเล่นดนตรีในงานเทศกาลหรือพิธีกรรมต่าง ๆ

โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics): การใช้โหวดเป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม (Intercultural Understanding) และเป็นตัวแทนในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางดนตรีกับศิลปินจากทั่วโลก ตามโมเดลดังนี้

ภาพที่ 1 โหวดในสุนทรียสากล (Wot in Universal Aesthetics)

สรุป

สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) แนวคิดทฤษฎีการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นฐานจากหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ และหลักคุณวิทยา (Axiology) ซึ่งมองว่าความงามของดนตรีไม่ได้มาจากความไพเราะเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงคุณค่าที่ลึกซึ้งกว่านั้น ความงามที่เรียบง่ายและเป็นธรรมชาติ ดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ด 2) หลักพุทธสุนทรียศาสตร์ใช้หลักพุทธธรรมกับการตรวจสอบพุทธศิลป์ 3) วิเคราะห์รูปแบบการส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด คือ การเปลี่ยนผ่านจากการเป็นเพียงเครื่องดนตรีท้องถิ่นมาสู่การเป็นศิลปะที่มีคุณค่าระดับโลกนั้นต้องอาศัยกลยุทธ์ที่รอบด้านและบูรณาการ การวิเคราะห์นี้ชี้ให้เห็นว่าการส่งเสริมที่ประสบความสำเร็จจะต้องไม่ละทิ้งรากเหง้า แต่ต้องนำคุณค่าดั้งเดิมมานำเสนอในบริบทที่สอดคล้องกับยุคสมัย และ 4) องค์ความรู้ใหม่ คือ “ASS MODEL” หมายถึง ด้านความงาม (Aesthetic Aspect) ด้านจิตวิญญาณ (Spiritual Aspect) และด้านสังคม (Social Aspect)

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การส่งเสริมดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์ในจังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะการไปใช้ประโยชน์

1) ด้านการศึกษาและพัฒนาหลักสูตร บูรณาการในหลักสูตรสถานศึกษา: ควรนำรูปแบบการส่งเสริมนี้ไปบูรณาการในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนในจังหวัดร้อยเอ็ด โดยสอดแทรกวิชาดนตรีพื้นบ้าน (เช่น โหวดและแคน) เข้ากับการเรียนรู้หลักธรรมทางพุทธศาสนา เพื่อให้เยาวชนเข้าใจคุณค่าที่ลึกซึ้งของดนตรี

2) ด้านการสร้างสรรค์และการเผยแพร่ สนับสนุนการสร้างสรรค์ผลงาน: ส่งเสริมให้ศิลปินในท้องถิ่นสร้างสรรค์ผลงานดนตรีพื้นบ้านที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมะและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย โดยอาจมีการจัดประกวดผลงานหรือให้ทุนสนับสนุน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) การศึกษาความต้องการและความคิดเห็นของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น เยาวชนในโรงเรียน นักท่องเที่ยว หรือผู้สูงอายุ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการส่งเสริมให้เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มมากยิ่งขึ้น

2) การเปรียบเทียบผลกระทบของดนตรีพื้นบ้านตามหลักพุทธสุนทรียศาสตร์กับดนตรีสากลที่เน้นการบำบัดทางจิตใจ (Therapeutic Music) เพื่อชี้ให้เห็นถึงความพิเศษและศักยภาพของดนตรีพื้นบ้านในการบำบัดและพัฒนาจิตใจของผู้คน

เอกสารอ้างอิง

- จตุรนต์ ธีรพงศ์สถิต. (2568). พุทธศิลป์และดนตรีบำบัด: แนวทางการขัดเกลาจิตใจในสังคมไทยสมัยใหม่. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธศาสตร์ศึกษา.
- วิชัย โชควิวัฒน์. (2566). สุนทรียภาพแห่งชีวิตตามวิถีพุทธ: จากความว่างสู่เสียงแห่งปัญญา. พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์.
- สมศักดิ์ คณานุรักษ์. (2567). วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านร้อยเอ็ด: การสืบทอดและการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21. ร้อยเอ็ด: มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- สุรพล เนรัญชร. (2565). วิถีหมอลำและการปรับตัวทางวัฒนธรรมในลุ่มน้ำชี. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อภิสิทธิ์ กายแก้ว. (2566). หลักพุทธธรรมในการจัดการศิลปวัฒนธรรมชุมชน. พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อำนาจ บัวศิริ. (2567). ดนตรีอีสานกับงานพุทธบูชา: การศึกษาความเชื่อมโยงทางศรัทธา. มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน.